

Spelmännen på bruket

Spelmansmusiken har inte bara hört bondekulturen till. Även på svenska bruksorter har den funnits även om detta på många håll, fallit i glömska. I Tumba har man uppmärksammat några spelmän på ortens bruk.

"I dag har jag ledigt men gör ingenting annat än spelar fiol och läser och skriver" (Anton Mellström 17/4 1908)

Ett flertal skrifter och artiklar berättar om musiklivet på bruksorter i äldre tider. Men de flesta berör inte alls eller mycket lite den traditionella spelmansmusiken och hur den trycktes tillbaka av brukens framväxande mässingsorkestrar.

På Tumba bruk, ett par mil söder om Stockholm, har spelmansmusiken varit mer eller mindre levande i minst 250 år. Ingen skildring av musiklivet på Tumba bruk finns från dess första årtionden, 1700-talets andra hälft, men man vet att där fanns en och annan fiolspelare bland bruksarbetarna.

Till bruket kom arbetare från olika platser i landet, främst från närliggande orter i Sörmland men även från Dalarna. Skilda inslag av högtidsleder, lekar och musik bör ha förts dit, när nya fasta bruksbor och tillfälliga arbetare och tjänstemän strömmade samman från olika håll.

Riksbanken, som ägde sedelpappersbruket i Tumba, ordnade redan vid mitten av 1800-talet personalfester ett par gånger om året. Man åt och drack, spelade och dansade till musik från fiol, positiv och tamburin. Som på andra bruksorter gick så småningom musikintresset bland Tumba bruks invånare genom skarpskytterörelsen och nykterhetsrörelsen över till mässingsorkestrar och senare även stråkensembler.

UPPMUNTRADE MUSIK

Bruksledningen uppmuntrade musikalisk bildning och ädla nöjen. Man räknade med att ekonomiska bidrag och uppmuntran skulle betala sig i längden i form av förbättrade arbetsprestationer. Under 1800-talets andra hälft ändrades på så sätt brukens långa musiktradition karaktär, ett nedsettande betraktande av folkmusiken uppstod. De nya bruksmusikanterna ansåg att fiolspelande enbart hörde "bönder" till.

Först från sekelskiftet 1900 har vi närmare kännedom om spelmännen på Tumba bruk.

En av de i dag aktiva spelmännen, uppvuxen på bruket och ännu bosatt inom bruksområdet, Curt Carlsson, har fört fram oxdrängen, spelmanen och fiolbyggaren Anton Mellström i ljuset. Han letade efter en arbetsbod till sin sommarstuga och fann en i Rosenhill, Grödinge. I ett skåp låg en fiol och den fick han på köpet. "Den såg väl inget ut för världen, men när jag tittade i fiolen så såg jag att den var signerad av Anton Mellström". Så uppstod ett oväntat möte med det förgångna.

Anton Mellström föddes 1886 och kom till Tumba bruk någon gång efter 1912. Han arbetade främst som trädgårdsmästare men även med en

Så här såg de ut, spelmännen på Tumba bruk. Anton Mellström till höger och Tumba-Valle med kuskemössan till vänster.

hel del grovarbete, till exempel som oxdräng.

Mellström var en spelman som inte bara framförde traditionella låtar, han komponerade också egna melodier och byggde fioler. Hans välskrivna noter finns bevarade, både hans egna låtar och de som han egenhändigt och omsorgsfullt tecknat ned efter de på den tiden omtyckta och spelade melodierna. Här förekommer vals, marsch, hambo, hambopolska, hambopolkett, schottis, masurka samt olika polskor och visor.

TUMBA-VALLE

En annan stark musikprofil på bruket var kusken, chauffören och dragspelaren Valdemar Karlsson – eller Tum-

ba-Valle som han kallades. Han komponerade också musik, bland annat Tumba-polkan. Hans son, Bernt Carseberg, föddes i Tumba 1925. Inom familjen Karlsson fanns flera fiolspelare så det föll sig naturligt att även Bernt skulle spela fiol. Så han gick i lära hos Hugo Stark som arbetade som pappersgranskare på bruket men som också var en skicklig violinist.

Tumba bruksmuseum visar, fram till den 1 september i år, utställningen Musiken på bruket. I en monter kan man se den av Mellström själv ratade fiolen och hans efterlämnade vackra notböcker, välvilligt skänkta av Curt Carlsson till museet. Se hemsidan – www.tumbabruksmuseum.se – för specialarrangemang kring utställnin-

En gammal schottis i uppteckning efter Anton Mellström, spelmannen, oxdrängen och trädgårdsmästaren på Tumba bruk.

gen. Det finns också en skrift, Musiklivet på Riksbankens sedelpappersbruk i Tumba.

Monica Golabiewski Lannby

Foto: Tumba bruksmuseum

SIDSJÖSTÄMMAN SUNDSVALL

Spel-, sång- och dansstämma
Sidsjö Hotell och Konferens,
Sundsvall
fred/lörd 8-9 april.

Stämman öppnar fred kl 14.
Avslutande allspel lörd kl 21.
Allspel, "skrubbspel", scenframträdanden, sång & dans m m.

Logi och mat till låga priser.
Fullständiga rättigheter
Rumsbokning 060-152616,
ange "Stämman"

Info: Gunnel Dahlin 060-17 43 73
Thore Rudberg 060-233 34
Millan Nessler 060-56 52 48

Alla musikstilar är välkomna!

Ett samarbete mellan
Sidsjö Hotell & Konferens, Indals
Spelmansgille, Nedansjömusikanterna,
Tuna Åttmars Dragspelsgille, Medelpads
spelmansförbund och
Taube-sällskapet Nordosten.

Internationellt folkmusikläger i Järvsö 1-7 augusti 2011

Folkmusiklägret för dig som är 13-23 år. Medverkar gör fantastiska lärare från USA, Finland, Frankrike, England och Sverige. Läs mer och anmäl dig på www.halsingelatverkstad.net

Ljusdals

Kommun

Järvsö
Sparbank
ingår i Hålsingens Sparbank

Bilda

